

עיונים לשבת פרשת בלק עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

צניעות

הרב שאולי גרינפלד

אינם נמשכים בקלות לזנות, והיו צריכים למצוא תחבולה בכדי ללכוד אותם, וכך הביא הרמב"ם בספר המצוות⁵ בשם הספרי⁶:

"בספרי כשהזכירו אופן התדרדרות ישראל בשטים לזנות אל בנות מואב, אָמְרו: 'והוא [איש מִיִּשְׂרָאֵל] נכנס [אל בנות מואב ומדיין], והצָרָצֹר [סוג של כד] מלא יין אָצְלָה מִיַּין העמונים – ועדיין לא נאסר יין של גוים לישראל – אמרה לו רצונך שתשתה וגו'".

היתה כאן הדרדרות בשלבים, שהתחילה מהרצון לשתות יין איכותי, שעדיין לא נאסר. לאחר שהיין עשה את פעולתו, נסללה הדרך לעבודה זרה ולזנות.

בלעם הרשע בחר לפגוע דווקא בתחום הצניעות. הרמב"ם בפירוש המשניות למסכת אבות⁷ כותב, שבחירה זו של בלעם, מגלה לנו טפח וטפחיים מהאישיות שלו עצמו:

"ולוא תכונת התאוותנות שהיתה בנפשו, ושהדבר רצוי ואהוב אצלו – לא היה מצווה בכך, לפי שציווי האדם לא יהיה אלא לפי דעתו".

תכונת נפשו של אותו רשע, היתה ההיפך ממידת הצניעות, ולכן נתן עצה לפי דרכו. עצה רעה זו, הביאה את העם שכל כך התאפיין בצניעותו, לחטוא דווקא בזנות.

רבה של ירושלים, הגאון הרב אריה שטרן, התבונן

בברכה השלישית של בלעם, אנו נפגשים עם ההתפעלות שהיתה לו ממנהגי הצניעות של עם ישראל:

"מה טבו אהליך יעקב, מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל".

וכתב רש"י:

"מה טבו אהליך – על שראה פתחיהם שאינם מכוונים זה מול זה".

אצל עם ישראל, האוהלים היו מסודרים בצורה שתמנע אפשרות ששכן יראה את הקורה בבית שכונו. אך בסוף הפרשה, מספרת התורה כיצד התקיימה עצתו של אותו הרשע, להחטיא את ישראל דווקא בזנות, ובכך להביא עליהם נגף, וכמו שכתוב:

"וישב ישראל בשטים, ויחל העם לזנות אל בנות מואב".²

רש"י בפרשת מטות³ הביא שעצתו של אותו רשע היתה:

"אמר להם [בלעם למואבים והמדיינים]: אפילו אתם מכניסים כל המונות⁴ שבעולם – אין אתם יכולים להם, שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור?! בואו ואשיאכם עצה. א- להיהם של אלו שונא זימה הוא".

ואמנם, המואבים והמדיינים ידעו שעם ישראל

5 לא תעשה קצ"ד. עמ' רס"ב – רס"ג במהדורת הגאון מהר"י קאפח.
6 בלק קל"א.
7 ה, י"ז. עמ' ש"ג במהדורת הגאון מהר"י קאפח.

1 במדבר כ"ד, ה.
2 שם כ"ה, א.
3 לקמן ל"א, ט"ז.
4 המוני אנשים.

על הלקח שעלינו ללמוד מפרשתנו⁸:

"פרשה שמראה מצד אחד את הפוטנציאל העצום שיש לעם ישראל, ומצד שני מראה איך הכל יכול להתמוטט ולהתמוסס. ללמדך ששום דבר אינו מובטח, והכל תלוי לפי רוב המעשה".

התורה מלמדת אותנו, שאין מקום לשאננות, וגם תקופה טובה עלולה להתהפך, אם לא נשכיל להשגיח על דרכינו.

כאמור, הנפילה היתה בזנות. ומכאן אומר הרב שטרן:

"אף אנו צריכים לתת את הדעת על הערך של הצניעות בחיינו... כפי שהיא נראית ברחובה של עיר".

הרמב"ם בסוף הלכות איסורי ביאה⁹ עמד חשיבות השמירה וההתרחקות מחטא זה:

"ואמרו חכמים גזל ועריות נפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן, ואין אתה מוצא קהל בכל זמן וזמן שאין בהן פרוצין בעריות וביאות אסורות. אמרו חכמים: רוב בגזל מיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע. לפיכך ראוי לו לאדם לכופ יצרו בדבר זה ולהרגיל עצמו בקדושה יתירה ובמחשבה טהורה ובדעה נכונה כדי להנצל מהן, ויזהר מן הייחוד שהוא הגורם הגדול... וכן ינהוג להתרחק מן השחוק ומן השכרות ומדברי עגבים שאלו גורמין גדולים והם מעלות של עריות, ולא ישב בלא אשה שמנהג זה גורם לטהרה יתירה, גדולה מכל זאת אמרו יִפְנֶה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת אלא בלב פנוי מן החכמה, ובחכמה הוא אומר¹⁰: אֵילַת אֲהָבִים וַיַּעֲלֶתָ חֵן, דדיה יִרְוֶךְ בכל עת, באהבתה תִּשְׁגֶּה תמיד".

הרמב"ם מחלק את דבריו ל"סור מרע" ול"עשה טוב". בכדי להינצל מהחטא צריך להיזהר משחוק ושכרות, ולהיפך – להעסיק את המחשבה בדברי תורה.

את הערך המיוחד שיש לשמירה על מדת הצניעות, אנו לומדים בדברי הגמרא בבא מציעא¹¹:

"אמר רב יהודה אמר שמואל: בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במילייהו: במסכת, ובפוריא, ובאושפיזא".

ובעברית: בשלושה דברים תלמיד חכם מְשַׁנֶּה מן האמת: במסכת, במיטה, ובמארח. ופירש הרמב"ם בהלכות אבידה¹²:

"היה עוסק במסכת נדה ואמר במקואות אני שונה כדי שלא ישאלו אותו שאלות בענין נדה, או שישן במטה זו ואמר בזו אני ישן שמא יִמָּצֵא שם קרי, או שנתארח אצל שמעון ואמר אצל ראובן אני מתארח כדי שלא יטריחו על זה שנתארח אצלו".

הרי שכאשר יש סתירה בין מדת הצניעות ומדת האמת, מדת הצניעות גוברת. וכך כתב המהר"ל בנתיבות עולם נתיב האמת¹³:

"כי אין ראוי להמשיך אחר האמת במדת הצניעות... כי הצניעות בשבילו ראוי שישנה האמת, והצניעות והאמת זה כנגד זה. כי מצד האמת אין ראוי לשנות כלל, אך הצניעות דוחה האמת עד שמותר לשנות מפני הצניעות".

וכן מצאנו שמדת הצניעות גוברת על מדת השלום. שכך כתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה¹⁴:

"ואין שואלין בשלום אשה כלל ואפילו על ידי שליח".

וביאר מרן הראי"ה קוק זצ"ל במידות הראיה¹⁵:

"מידת האהבה והידידות בכל הסימנים והדיבורים הנוחים - היה ראוי להיות שוה בין המינים, אבל מפני יקרת ערך הצניעות נדחית מידת דרך ארץ ממקומה עד שלא לשאול בשלום אשה. הצנוע מכיר כי לא מפני שנאה על המין הוא מתרחק ועושה גדרים, כי אם מפני התכלית הכללית היפה".

11 כ"ג, ב – כ"ד, א.
12 י"ד, י"ג.
13 פרק א.
14 כ"א, ה.
15 צניעות.

8 מהר חורב עמ' 144.
9 כ"ב, י"ט – כ"א.
10 משלי ה, י"ט.